

Η Λογοτεχνία στο Σύγχρονο Πολυπολιτισμικό Σχολείο

Literature in the contemporary Multicultural School

Μαρία Παπαμιχαήλ

Εκπαιδευτικός, Μ.Α ΠΤΔΕ & ΤΓΦΠΠΧ-ΔΠΘ

mapapami@sch.gr

Abstract

The purpose of this paper is to describe and analyze the issue of the position of literature in the curriculum of the primary education, its role and the way of its use, as well as the issue of the definition of the contemporary multicultural school, in accordance with the principles of cross-cultural education. Therefore, concrete proposals of instructive methodology of literary texts, enriched with “innovative” educational activities are presented. In the contemporary multicultural school, Literature, beyond the teaching of Greek Language, has applications in the Flexible zone, the All-day school and the enacted innovative programs of school activities for Health Education, Environmental Education, Cultural Issues, and European Educational Programs. Additionally, it has applications through the use of New Technologies. The alternative, varied and creative ways of presentation, utilization and teaching of Literature, which are recommended, aim at the adoption of learner-centered-experiential practices for the promotion of various models of literacy and particularly, the critical, multicultural and cross-cultural literacy. Multimodal collaborative practices enriched with cross-cultural interdisciplinary projects and multimodal teaching approaches are also proposed. The support of the proposals intends to improve the quality of the educational work, learners’ and teachers’ personal development, as well as the self-knowledge and broadening of their social skills. For all these reasons, it is proposed the inclusion of the proposals of the cross - cultural literary applications in the everyday good teaching practices addressing school dropouts, as through the development of the procedures of " meeting " people, the mutual understanding, solidarity and respect are enhanced, according to UNESCO, - and in this way, the informal counseling guidance for reorientation and adoption of new attitudes and perceptions of those involved is also promoted and leads to their personal and professional development.

Keywords: literature, innovation, education, literacy, ICT, DEPPS, NAPS, UNESCO

Η θέση και ο ρόλος της Λογοτεχνίας στα προγράμματα σπουδών

Στην εποχή της νεότερης ελληνικής ιστορίας η διδασκαλία της γλώσσας μέσω της Λογοτεχνίας αποτέλεσε ζητούμενο αποκλειστικά και μόνο για τους Έλληνες μαθητές (ΝΑΠΣ, 2011: 3). Η μέθοδος με την οποία είχε προσεγγιστεί ήταν η «αλφαβητική» και περιλάμβανε δασκαλοκεντρικές πρακτικές αποστήθισης, μετάφρασης, εκμάθησης τυποποιημένης γραμματικής και συντακτικών κανόνων, καθώς η ανάπτυξη της φαντασίας και της δημιουργικότητας εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων δεν αποτέλεσε κατά τις ιστορικές περιόδους του παρελθόντος βασικό πυλώνα διασύνδεσης των γνώσεων με την υφιστάμενη κοινωνική πραγματικότητα. Οι δυνατότητες «μεταφοράς» της γνώσης απουσίαζαν και η επικρατούσα ψυχολογική προσέγγιση του συμπεριφορισμού υπαγόρευε τρόπους απόκτησης κατακερματισμένων γνώσεων μέσω αποσπασματικών διδακτικών μεθόδων.

Στη συνέχεια (1985), η πορεία των ευρύτερων κοινωνικών αλλαγών και των τοπικών αλλαγών στην Ελλάδα επέφερε αλλαγές και ως προς τη δημιουργία μιας νέας φιλοσοφίας για τη συγγραφή των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών. Το εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα είναι προσανατολισμένο προς την κατεύθυνση υιοθέτησης μαθητοκεντρικών διδακτικών προσεγγίσεων, όπου ο μαθητής επιβάλλεται να προσεγγίζεται με σεβασμό ως προς τις ανάγκες του για την υγιή, ισόρροπη και σφαιρική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Στον βασικό σκοπό των προγραμμάτων σπουδών περιλαμβάνονται ενέργειες καλλιέργειας και ανάπτυξης των βιολογικών, συναισθηματικών και των πνευματικών μερών όλων των μαθητών (ΔΕΠΠΣ, 2003: 3780· Ν. 1566/1985· ΦΕΚ 167/ τ. Α', Κεφ. Α', άρθ. 1).

Στη σημερινή εποχή, η ένταξη της Λογοτεχνίας στο διδακτικό αντικείμενο της Γλώσσας υποστηρίζει καθοριστικά τη διαδικασία κατάκτησης του γραμματισμού της ελληνικής ως πρώτης και ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας. Ως εκ τούτου, η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας αφορά σε διαδικασίες εκμάθησής της από μαθητές που την γνωρίζουν και την διδάσκονται ως πρώτη γλώσσα «μητρική γλώσσα», από μαθητές που διαμένουν στην Ελλάδα και μαθαίνουν την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα τη στιγμή που η μητρική τους γλώσσα είναι κάποια άλλη, και από μαθητές που η ελληνική γλώσσα διδάσκεται ως ξένη, καθώς δεν υπάρχουν ακούσματά της στις χώρες του εξωτερικού (Μήτσης, 2004: 21, 53· Μήτσης & Μήτση, 2007: 85).

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ, 2003)

Στο ΔΕΠΠΣ περιλαμβάνεται ο γενικός σκοπός διδασκαλίας της Γλώσσας για την ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας των μαθητών και την καλλιέργεια του προφορικού και του γραπτού λόγου μέσω της αξιοποίησης της Λογοτεχνίας για λόγους μεταξύ άλλων:

- διεύρυνσης των προσωπικών εμπειριών με την καλλιέργεια της «συμπάθειας» προς τον άνθρωπο γενικά,
- αισθητικής της απόλαυσης ως έργου τέχνης,
- εξοικείωσης των μαθητών με τα στοιχεία δομής, περιεχομένου και ύφους,
- απόδοσης νοημάτων με την τήρηση των συντακτικών κανόνων,
- βαθμιαίας προσέγγισης του ευρύτερου φάσματος των κειμένων,
- γνωριμίας των κειμένων άλλων λαών κ.ά. (ΔΕΠΠΣ, 2003: 3747).

Το ΔΕΠΠΣ περιορίζεται στην αποκλειστική αξιοποίηση των Ανθολογιών, παρέχοντας δυνατότητες αξιοποίησης άλλων λογοτεχνικών κειμένων κατά ένα ποσοστό 25% επί του συνόλου των κειμένων του βιβλίου (ό.π.: 3773). Πιο συγκεκριμένα, η συνύφανση του διδακτικού αντικειμένου της Γλώσσας με την Λογοτεχνία στοχεύει στην καλλιέργεια του γραπτού λόγου των μαθητών μέσω:

- της επαφής τους με καταξιωμένα από αισθητικής άποψης κείμενα της ελληνικής, έντεχνης και της λαϊκής λογοτεχνίας (ό.π.: 3761, Α'-Β' τάξη),
- της εξοικείωσής τους με το εξωσχολικό βιβλίο (ό.π.: 3761, Α'-Β' τάξη),
- της ενθάρρυνσής τους για την ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας (ό.π.: 3761, Α'-Β' τάξη),
- της σταδιακής τους εξοικείωσης με την ελληνική και την παγκόσμια Λογοτεχνία (ό.π.: 3761, Γ'-Δ' τάξη),
- της διεύρυνσης των γλωσσικών τους δυνατοτήτων (ό.π.: 3761, Γ'-Δ' τάξη),
- της σταδιακής τους εξοικείωσης με την εθνική και την παγκόσμια Λογοτεχνία (ό.π.: 3762, Ε'-ΣΤ' τάξη),
- της διεύρυνσης των γλωσσικών τους δυνατοτήτων (ό.π.: 3762, Ε'-ΣΤ' τάξη).

Η επίτευξη των παραπάνω στόχων προτείνεται με την αξιοποίηση διαθεματικών σχεδίων εργασίας (project) σε ένα ποσοστό 10% του συνολικού διδακτικού χρόνου (ό.π.: 3771).

Τα προτεινόμενα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΝΑΠΣ, 2011)

Στα ΝΑΠΣ οι αλλαγές που καταγράφονται για την αξιοποίηση της Λογοτεχνίας αφορούν κυρίως:

- στη θεμελίωση της σχέσης του μαθητή με την ανάγνωση και το βιβλίο (ΝΑΠΣ, 2011: 114),
- στα μέσα παραγωγής, έκδοσης, διάδοσης της ελληνικής γλώσσας μέσω των Λογοτεχνικών κειμένων (νέες τεχνολογίες),
- των δυνατοτήτων της πρόσληψης από όλους τους μαθητές (μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες) με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών (ό.π.: 3).

Η αξιοποίηση της Λογοτεχνίας στηρίζεται στις αρχές της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, της δημιουργικότητας, της διάχυσης των ιδεών, της ισονομίας των πολιτών και της δημοκρατίας, της αειφορίας και της προστασίας του περιβάλλοντος, καθώς και της ψηφιακής επικοινωνίας (ό.π.: 8). Όλα τα παραπάνω υπηρετούν στόχους και επιδιώξεις που έχουν ως επίκεντρο τον ίδιο τον μαθητή ως προς την ανάπτυξη των ικανοτήτων επικοινωνίας και της κοινωνικής του ζωής, ώστε να είναι σε θέση να:

- αποτιμά διαφορετικά είδη γραφής κειμένων, σύμφωνα με τα κοινωνικά συμφραζόμενα,
- κατανοεί ότι οι διαφορετικές γλώσσες μεταφέρουν διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά των λαών,
- μαθαίνει μέσω της διερεύνησης και της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών

Ειδικότερα, να είναι σε θέση να:

- αναγνωρίζει και να εντοπίζει τις ιδέες και τις αξίες που υπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα,
- συνειδητοποιεί, να διερευνά και κατανοεί κριτικά τον τρόπο με τον οποίο συγκροτείται η αντίληψη της κοινωνικής, ιστορικής, πολιτισμικής εμπειρίας και της συγκρότησης της ταυτότητας μέσα σε αυτά,
- κατανοεί τις αρχές και τις «αξίες της δημοκρατίας, της ισότητας, του σεβασμού της διαφοράς, του πλουραλισμού, του διαλόγου, της κριτικής εργήγορσης και αυτογνωσίας, της διαπολιτισμικής συνείδησης» που εμπεριέχουν τα λογοτεχνικά κείμενα,
- συνειδητοποιεί τη σχέση της Λογοτεχνίας με τον εαυτό και τη ζωή,
- αναγνωρίζει ότι η Λογοτεχνία αποτελεί διαπολιτισμική πρακτική διάλογου μεταξύ των λαών (ό.π.: 21, 22) κ.ά.

Επιπρόσθετα, η επίτευξη των παραπάνω στόχων προτείνεται μέσω της διδασκαλίας του μαθητή παρά μέσω της διδασκαλίας του κειμένου (ό.π.: 28). Ως εκ τούτου, προτείνεται η αποκλειστική διδασκαλία σε ομάδες με τη μέθοδο project, η οποία αποτελείται από τρεις διαφορετικές φάσεις: της φάσης πριν την ανάγνωση, της φάσης της κυρίως ανάγνωσης, και της φάσης μετά την ανάγνωση (ό.π.: 29).

Ο ρόλος της Λογοτεχνίας στην εκπαίδευση

Σύμφωνα με τα ΔΕΙΠΠΣ (2003) και τα ΝΑΠΣ (2011), η Λογοτεχνία προτείνεται να υποστηρίζεται με την αξιοποίηση των σχεδίων δράσης project. Συνεπώς, ο ρόλος της στην εκπαίδευση καθιστά το πολυπολιτισμικό σχολείο σύγχρονο και αποτελεσματικό ως προς την διάπλαση ενεργών πολιτών και σφαιρικά αναπτυγμένων ανθρώπων που έχουν κατακτήσει ποικίλες δεξιότητες για την απόκτηση της ακαδημαϊκής γνώσης και τη ζωή μέσω της επικοινωνίας και της δημιουργικότητας. Ο ρόλος της ως καινοτόμας εφαρμογής στις εκπαιδευτικές δομές αφορά: **(α)** στα σχολεία ΕΑΕΠ, **(β)** στο πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης, **(γ)** στο ολοήμερο σχολείο, **(δ)** στην ανάληψη καινοτόμων προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πολιτιστικών θεμάτων, Ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και σε **(ε)** ελάχιστα εργαστήρια σχηματισμού δράσεων δημιουργικής απασχόλησης (ΔΔΑ).

Σύμφωνα με τις αρχές της «διαπολιτισμικής παιδαγωγικής», η Λογοτεχνία προωθεί την εκπαιδευτική καινοτομία ως προς τον τρόπο αξιοποίησης των μοντέλων κατάκτησης του «γραμματισμού» της ελληνικής, θέτοντας σε διαρκή «συνομιλία» και αλληλεπίδραση τις γλώσσες και τους πολιτισμούς μέσω των κειμένων. Παρέχει δυνατότητες αξιοποίησης του «κριτικού» γραμματισμού μέσω της ανάπτυξης των ικανοτήτων του μαθητή να αναλύει και να αποδομεί κριτικά το κείμενο σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις λειτουργίες του, αναδεικνύοντας ποιες αξίες, ιδεολογίες και κοινωνικές πρακτικές προβάλλονται, ποιες διαβάλλονται και ποιες παραθεωρούνται, (Ματσαγούρας, 2007: 155-156). Αξιοποιεί την καλλιέργεια του «πολυπολιτισμικού» γραμματισμού μέσω της αρχής για την ανοχή των τοπικών γραμματισμών (UNESCO, 1949: Άρθρο 1, 4), καθώς και του «διαπολιτισμικού» γραμματισμού μέσω της ανάπτυξης της ικανότητας του μαθητή για αποτελεσματική χρήση της γλώσσας σε ποικίλα επικοινωνιακά περιβαλλοντικά πλαίσια.

Συνεπώς, με την αξιοποίηση της Λογοτεχνίας ως προς τους παραπάνω πυλώνες το πολυπολιτισμικό σχολείο γίνεται «σύγχρονο» και ικανό να αναπτύσσει αντιστάσεις εμπρός

στην απειλή της «σχολικής διαρροής» μέσω της γνωριμίας των λαών και της «συμβουλευτικής καθοδήγησης» που προκύπτει από τη σχέση αυτή. Ως εκ τούτου, γίνεται ικανό επίσης για την καλλιέργεια και την αξιοποίηση της «προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης» εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων.

Για τους παραπάνω λόγους σήμερα

Η Λογοτεχνία προτείνεται να αξιοποιείται με ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους: μέσω της καλλιέργειας της φιλαναγνωσίας των μαθητών, της γνωριμίας τους με τους συγγραφείς των κειμένων και των κοινωνικοπολιτισμικών πλαισίων κατά τα οποία δημιουργούνται, μέσω της λογοτεχνικής αξιοποίησης της εικόνας, της δημιουργικής γραφής, του κειμένου, του λογοτεχνικού βιβλίου, των τεχνολογικών μέσων, του λαϊκού πολιτισμού κ.ά. Με τη μελέτη των πολιτισμικών - διαπολιτισμικών λογοτεχνικών κειμένων η γνώση της γλώσσας προσεγγίζεται με τρόπο προφορικό, γραπτό, ψηφιακό, πολυτροπικό και πολύτροπο, μέσω της τέχνης και μέσω της αξιοποίησης των λεξικών ενώ καλλιεργούνται παράλληλα τα στοιχεία του συστήματος της γλώσσας μέσω της κατάκτησης της γραμματικής στο επίπεδο της φωνολογίας, της μορφολογίας, της σύνταξης, της σημασιολογίας, του λεξιλογίου, των πραγματολογικών στοιχείων της γλώσσας (ΝΑΠΣ, 2011: 12).

Ειδικότερα, ο στόχος για την κατάκτηση του κριτικού γραμματισμού επιτυγχάνεται και μέσω της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών και της ταυτόχρονης κατάκτησης του ψηφιακού γραμματισμού. Πιο συγκεκριμένα, από τα ΝΑΠΣ προτείνεται η υιοθέτηση διδακτικών ενεργειών της εξέτασης των λογοτεχνικών κειμένων ως οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικοπολιτισμικών και ιδεολογικών συμφραζόμενων, εξετάζοντας ταυτόχρονα και την ιστορικότητα των διαφόρων πολιτισμικών παραδόσεων (ό.π.: 5).

Μεθοδολογικές προτάσεις αξιοποίησης της Λογοτεχνίας-συμπεράσματα-πρόταση

Με βασικό στόχο:

- τη διερεύνηση και αξιοποίηση των προηγούμενων γνώσεων των μαθητών και την αναγωγή των εμπειριών και βιωμάτων σε γνώσεις,
- την κατάκτηση της γνώσης μέσω της αξιοποίησης πολυτροπικού και πολύτροπου-πολύμορφου υλικού (έντυπου, ηλεκτρονικού, προφορικού λόγου διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών, κουλτούρας των λαών κ.ά.),

- την παραγωγή διαφόρων ειδών προφορικού και γραπτού λόγου από όλους τους μαθητές με σεβασμό στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά,

Μέσω:

- της αξιοποίησης διαθεματικών σχεδίων δράσης (project), και
- της λειτουργίας των γραμματικών μερών σε επίπεδο μικροδομής και μακροδομής της γλώσσας (ΝΑΠΣ, 2011: 11).

Ως βασικός σκοπός των ΔΕΠΠΣ και των ΝΑΠΣ παραμένει η κατάκτηση των τεσσάρων (4) βασικών δεξιοτήτων:

- Της κατανόησης προφορικού λόγου
- Της παραγωγής προφορικού λόγου
- Της κατανόησης γραπτού λόγου
- Της παραγωγής γραπτού λόγου

Οι διδακτικές ενέργειες οφείλουν να αξιοποιούν τη θεωρία του μοντέλου της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner, να δίνουν έμφαση στην πολύτροπη αξιοποίηση των διδακτικών μεθόδων και την παρουσίαση κειμένων με διαφοροποιημένο τρόπο, προβαίνοντας ποικιλότητα και συνδυαστικά σε μεικτές συνδυαστικού τύπου διδακτικές διαδικασίες τόσο δασκαλοκεντρικών όσο και μαθητοκεντρικών μεθόδων.

Να συνδυάζουν κατά περίπτωση τις παλιές, εξειδικευμένες μεθόδους, τις σύγχρονες και τις παιδοκεντρικές μεθόδους με την αναδυόμενη μέθοδο (Δημάση, 2002: 34).

A. Μέσω των λογοτεχνικών κειμένων να αξιοποιούν συνδυαστικά μεταξύ τους τις **παλιές** εξειδικευμένες μέθοδοι:

(α) Δασκαλοκεντρική αλφαβητική μέθοδος με έμφαση στον τύπο, την αποστήθιση και τη γραμματική, όπου το γράμμα διδάσκεται με το όνομά του κατά σειρά από την αρχή προς το τέλος και αντίστροφα από το τέλος προς την αρχή ή κατά ζεύγη. *Η αξιοποίηση της παρούσας μεθόδου προτείνεται μόνο στις περιπτώσεις εκμάθησης των μηχανισμών συνειδητοποίησης από τον προφορικό στον γραπτό λόγο.*

(β) Φωνητική ή φθογγική ή φθογγοσχηματική μέθοδος όπου προηγείται η διδασκαλία των φωνηέντων, των συμφώνων του συνδυασμού των γραμμάτων σε συλλαβές, των συλλαβών σε λέξεις και των λέξεων σε προτάσεις με μηχανιστικές διαδικασίες και απομιμήσεις της φωνής ανθρώπων, ζώων ή φυσικών ήχων. *Η αξιοποίηση της παρούσας μεθόδου προτείνεται για τη γρήγορη κατάκτηση του μηχανισμού αυτόματης σύνδεσης φωνημάτων και γραφημάτων.*

(γ) Συλλαβική μέθοδος όπου στοιχείο της μεθόδου δεν αποτελεί το γράμμα αλλά η συλλαβή. Με τη χρήση μονοσύλλαβων λέξεων που σταδιακά αυξάνονται από μονοσύλλαβες σε δισύλλαβες και τρισύλλαβες λέξεις, σχηματίζοντας τις πρώτες μικρές προτάσεις. Με τη μέθοδο του τροχού καλλιεργείται η ανάπτυξη του προφορικού λόγου των μαθητών μέσω της διαπραγμάτευσης, της παρατήρησης, της οπτικής σύγκρισης των συλλαβών και της αντιπαράθεσης με στόχο να διασφαλιστεί το πέρασμα προς την κατανόηση του γραπτού κώδικα επικοινωνίας. *Προτείνεται στις περιπτώσεις καλλιέργειας της φωνολογικής συνειδητοποίησης. Ειδικότερη πρόταση: διερεύνηση προηγούμενων γνώσεων των μαθητών, σύμφωνα με τις αρχές της αναδύομενης μάθησης, και συνδυαστικά από την (γ), στη (β) και κατόπιν στην (α) ή και από την (β) στη (γ) και κατόπιν στην (α).*

Β. Μέσω των λογοτεχνικών κειμένων να αξιοποιηθούν συνδυαστικά μεταξύ τους οι παλιές εξειδικευμένες μέθοδοι, καθώς και με τις **σύγχρονες** (ό.π.):

(α) Ολική μέθοδος και η μέθοδος που στηρίζεται στην ιδεοπτική παρουσίαση λέξεων, προτάσεων, κειμένων όπου η διδασκαλία αρχίζει με την οπτική, ακουστική και γραφοκινητική αισθητοποίηση του όλου. Η συμβολική εικόνα του αντικειμένου, το οποίο συνοδεύεται από τη λέξη όνομα αποκωδικοποιείται με τη βοήθεια της ήδη γνωστής φωνημικής παράστασης. *Προτείνεται για την παραγωγή υποθέσεων του νοήματος λέξεων, προτάσεων, κειμένων μέσω της αξιοποίησης του περιεχόμενου, καθώς οι άγνωστες περιοχές του κειμένου «φωτίζονται» από διαδικασίες διατύπωσης υποθέσεων, αποκρυπτογράφησης και αναγνώρισης βάσει των συμφραζόμενων.*

(β) Εκλεκτική αναλυτικοσυνθετική μέθοδος, η οποία προϋποθέτει την επιλογή ενός ορισμένου αριθμού λέξεων, προτάσεων, απλών κειμένων που παρουσιάζουν αυξανόμενη αναγνωστική δυσκολία. Με ανάλυση, σύγκριση και σύνθεση οι μαθητές γνωρίζουν τα στοιχεία της γραπτής μορφής της γλώσσας και τον μηχανισμό της ανάγνωσης. Αξιοποιούνται κείμενα με αυστηρό περιεχόμενο αναλυτικοσυνθετικών ασκήσεων. *Προτείνεται στις περιπτώσεις της ταυτόχρονης προώθησης της ανάγνωσης, γραφής, ανάλυσης και σύνθεσης της λέξης, πρότασης και του κειμένου.*

Γ. Μέσω των λογοτεχνικών κειμένων να αξιοποιηθούν συνδυαστικά οι παλιές εξειδικευμένες μέθοδοι και οι σύγχρονες με τις **παιδοκεντρικές** (ό.π.):

(α) Μέθοδος αξιοποίησης κειμένων που συντάχθηκαν από ειδικούς επιστήμονες όπου με την συναρπαστική διήγηση μιας ιστορίας με την πλούσια εικονογράφηση επιτυγχάνεται η

πνευματική καλλιέργεια και ανάπτυξη των μαθητών, ενώ η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων μπορεί να αποτελεί δευτερεύοντα στόχο. Προτείνεται μέσω της αξιοποίησης κινηματογραφικών προβολών και άλλων πολυτροπικών κειμένων στις περιπτώσεις όπου υπάρχει η ανάγκη δημιουργίας απόστασης από τις υπάρχουσες εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών.

(β) Μέθοδος αξιοποίησης κειμένων που συντάχθηκαν από τους μαθητές και τους δασκάλους, τα οποία στηρίζονται στα άμεσα ενδιαφέροντα των μαθητών. Εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενοι συνεργάζονται και διατυπώνουν μία ή περισσότερες προτάσεις σε θέματα που τους απασχολούν. Με δημοκρατικό διάλογο διαμορφώνεται ένα αναγνωστικό κείμενο, το οποίο τελικά συντάσσεται από τον διδάσκοντα. Προτείνεται στις περιπτώσεις που υπάρχει η ανάγκη παραγωγής εμπλουτισμένου προφορικού λόγου.

(γ) Μέθοδος αξιοποίησης κειμένων που συντάχθηκαν από τους ίδιους τους μαθητές όπου πρωτοστατεί η απόλυτη ελευθερία σκέψης και δράσης του μαθητή με βάση στην ολική αντίληψη του έργου της αγωγής χωρίς η ανάγνωση και η γραφή να συνιστά ιδιαίτερο μάθημα. Τα μαθήματα συνυφαίνονται σε ενιαίο όλον και τα κείμενα πηγάζουν από τα ενδιαφέροντα των μαθητών, υπερβαίνοντας σε δυσκολία τον φυσικό τους λόγο. Προτείνεται στις περιπτώσεις αξιοποίησης της δημιουργικής γραφής και της ανάπτυξης της δημιουργικότητας των μαθητών.

Δ. Μέσω των λογοτεχνικών κειμένων να αξιοποιούν συνδυαστικά παλιές εξειδικευμένες μέθοδοι, σύγχρονες, παιδοκεντρικές με την αναδυόμενη μέθοδο (ό.π.):

(α) Μέθοδος της αξιοποίησης των λογοτεχνικών κειμένων ως βασικής μονάδας επικοινωνίας περιλαμβάνει πρακτικές σύνδεσης του προφορικού και του γραπτού λόγου μέσω της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών και της καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας. Προτείνεται στις περιπτώσεις καλλιέργειας της στενής σχέσης μεταξύ των τεσσάρων βασικών δεξιοτήτων, δηλαδή μεταξύ της ακρόασης - ομιλίας και της ανάγνωσης - γραφής.

Παράδειγμα εφαρμογής

Διαθεματικό σχέδιο εργασίας (project) με θέμα: Η δημιουργική αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού για την κατάκτηση του γραμματισμού της ελληνικής μέσα από κείμενα Λαϊκών Παραμυθιών, σύμφωνα με τις «σύγχρονες μεθόδους» διδασκαλίας για τη σύνταξη κειμένων από τους μαθητές (παιδοκεντρική μέθοδος) με έμφαση στον λαϊκό πολιτισμό – κουλτούρες των μαθητών (ΝΑΠΣ, 2011: 11)

Διδακτικό σενάριο

Στόχοι: Οι μαθητές πρέπει: **(α)** να γνωρίσουν το παραμύθι ως είδος της λαϊκής λογοτεχνίας, και μία τεχνική δημιουργίας δομημένου παραμυθιακού λόγου με αρχή-μέση-τέλος και πλοκή, **(β)** να ασκηθούν σε δραστηριότητες ανάπτυξης και κατανόησης του νοηματικού και συντακτικού άξονα της γλώσσας, **(γ)** να συνειδητοποιήσουν τον ρόλο των βασικών αρχών και ηθικών αξιών στην καθημερινή ζωή άλλοτε και σήμερα, εδώ και αλλού

Γνωστικά αντικείμενα: Γλώσσα, Λογοτεχνία, Μελέτη περιβάλλοντος, Μαθηματικά, Αισθητική αγωγή, Νέες τεχνολογίες

Πρακτική: Οι μαθητές μαθαίνουν να δομούν - να γράφουν παραμύθια μέσω της αποδόμησης των συστατικών τους μερών.

Για την Α΄ τάξη, σύμφωνα με τα ΝΑΠΣ (2011, σ. 118) κατά τον Ροντάρι (1985) και τον Προπ (1991)

1^ο Βήμα: Οι μαθητές αφηγούνται, ακούνε ή διαβάζουν παραμύθια. Σύμφωνα με την τεχνική του Ροντάρι (1985: 16) «η πέτρα στη λίμνη», οι μαθητές εκφράζουν συνειρμούς, περιγράφοντας την αντίδραση του περιβάλλοντος στο συγκεκριμένο κείμενο παραμυθιού και μέσω της διάδρασης που δημιουργείται, παίζοντας με τις λέξεις με διάφορους τρόπους συνθέτουν τη δική τους ιστορία-παραμύθι, λ.χ. «Πούλια-Αυγερινός»: ακροστιχίδα, σταυρόλεξο, αντιστοίχιση, δίστιχα, συνώνυμα-αντώνυμα, ονοματοδοσία, συσχετισμοί με ήρωες άλλων παραμυθιών κ.ά.

2^ο Βήμα: Κατά την τεχνική «παραμυθοσαλάτα» του Ροντάρι (ό.π.: 83) εικονογραφούν τους ήρωες και την πλοκή του παραμυθιού, σύμφωνα με τις λειτουργίες του Προπ (1991). Π.χ. ζωγραφίζουν ή αναζητούν στο διαδίκτυο εικόνες για την «απομάκρυνση» του ήρωα ή των ηρώων κ.ά. Γράφουν τη λέξη της λειτουργίας στην καρτέλα που δημιουργούν «απομάκρυνση» και συνεχίζουν με τον ίδιο τρόπο ως προς όλες τις λειτουργίες που διακρίνουν και ανακαλύπτουν μετά από διάλογο. Διαπιστώνουν ότι υπάρχουν κοινοί ήρωες και κοινές λειτουργίες στα διάφορα παραμύθια, ανακαλύπτουν ομοιότητες μεταξύ των παραμυθιών από διαφορετικές χώρες. Επιλέγουν τα σημεία πλοκής του δικού τους παραμυθιού, συνδυάζουν εκ νέου τους ήρωες, τις λειτουργίες και τα παραμύθια για να ανασυνθέσουν δημιουργικά τις προϋπάρχουσες δομές των παραμυθιών.

Για τη Β΄ τάξη, σύμφωνα με τα ΝΑΠΣ (2011: 119) κατά τον Προπ (1991)

1^ο Βήμα: Οι μαθητές, αφηγούνται, ακούνε ή διαβάζουν παραμύθια. Παρουσιάζουν τα πρόσωπα και στη συνέχεια τις λειτουργίες που διακρίνουν, σύμφωνα με τον Προπ, όπως π.χ. «η απομάκρυνση», «ο αποχωρισμός», «το μαγικό μέσο» κ.ά. Διατυπώνουν λέξεις-κλειδιά, συσχετίζουν πρόσωπα και λειτουργίες, εικονογραφούν καρτέλες μόνο με εικόνα (Α΄ τάξη) ή με εικόνα και λέξη-κλειδί, δηλαδή το ουσιαστικό, την λειτουργία (Β΄ τάξη). Δημιουργούν τα μοτίβα της ιστορίας, συνθέτοντας μία ολοκληρωμένη πρόταση σχετική με την εκάστοτε λειτουργία, προφέροντας και συγγράφοντας μία-μία τις παραγράφους και τις συνδέουν μεταξύ τους. Δημιουργούν το δικό τους μοτίβο με αρχή-μέση και τέλος και στη συνέχεια τα συνδέουν μεταξύ τους, γράφοντας το δικό τους παραμύθι.

2^ο Βήμα: Εικονογραφούν τους ήρωες, την απομάκρυνση λ.χ. στο δάσος ή τη διαμεσολάβηση λ.χ. του ήρωα κ.ό.κ. Συσχετίζουν τις λειτουργίες ως προς τους ήρωες και τη δομή του παραμυθιού με άλλα παραμύθια που γνωρίζουν. Ανακαλύπτουν κοινές λειτουργίες με το παραμύθι του Ανθολογίων της Α΄ και Β΄ τάξης λ.χ. «το χρυσό κορίτσι» (βουλγαρικό παραμύθι) με το παραμύθι του Ανθολογίου με τίτλο «το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά», δημιουργώντας τα δικά τους παραμύθια, σύμφωνα με την τεχνική της «παραμυθοσαλάτας» του Ροντάρι (ό.π.) κ.ο.κ.¹

Συμπεράσματα

Η καινοτομία στην εκπαίδευση προάγεται μέσω των project Λογοτεχνίας, μετατρέποντας τον δάσκαλο σε εμπνευστή και τον μαθητή σε δημιουργό. Καθώς τα βιώματα γίνονται γνώσεις αναδύονται στοιχεία της βιογραφίας του μαθητή. Οι προϋπάρχουσες γνώσεις και τα βιώματα αναδεικνύονται στην ετερογενή σχολική τάξη με δημιουργικές πρακτικές και απελευθερώνουν εκπαιδευτές και εκπαιδευόμενους, οδηγώντας στην προσωπική και την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Μαθαίνοντας να σέβονται τη διαφορετική γλωσσική και πολιτισμική προέλευση του «Άλλου» ωθούνται από κοινού στην ανακάλυψη της γνώσης. Ως εργαλείο μάθησης, εμπύχωσης και ενδυνάμωσης αλλόγλωσσων και μη αλλόγλωσσων μαθητών αποτελούν εργαλείο αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής. Η διδασκαλία της γλώσσας μέσω των project της Λογοτεχνίας αποκτά θέση και ρόλο δημιουργικό, καθώς επιτελείται με παιγνιώδεις διαδικασίες μάθησης και συνδυαστικές εφαρμογές των μοντέλων

¹ Περισσότερα στο Παπαμιχαήλ, Μ. (2014). *Η Αξιοποίηση του Λαϊκού Πολιτισμού για την Κατάκτηση του Γραμματισμού στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας*. Μεταπτυχιακή Εργασία στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του ΔΠΘ. Κομοτηνή.

διδασκαλίας, σύμφωνα με τις παραπάνω προτάσεις, και ενώνει τη Λογοτεχνία με τα διδακτικά αντικείμενα.

Πρόταση

Για όλους τους παραπάνω λόγους, καθώς και για την ανάπτυξη της ικανότητας της κριτικής σκέψης το σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολείο οφείλει να διατηρεί για τη Λογοτεχνία μία εξέχουσα θέση στον χώρο και τον χρόνο του. Η θέση αυτή αφορά στη γενίκευση της δημιουργίας του σύγχρονου πολυπολιτισμικού λογοτεχνικού εργαστηρίου για τον σχηματισμό δράσεων δημιουργικής απασχόλησης σε κάθε τύπο σχολείου με στόχο τόσο την ανάπτυξη δεξιοτήτων παραγωγής της γνώσης από τους ίδιους τους μαθητές -με τα εργαστήρια δημιουργικής γραφής- όσο και την αποτελεσματική αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής.

Βιβλιογραφία

- Δημάση, Μ. (2002). *Η Διδασκαλία της Πρώτης Ανάγνωσης και Γραφής, η Περίπτωση των Παρευξείνιων Χωρών*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Δημάση, Μ. (2012). *Λαϊκά Παραμύθια Παρευξείνιων Χωρών*. Αδημοσίευτο Υλικό.
- Μάρκου, Χ. (2012). *Βουλγαρικό παραμύθι: Το Χρυσό Κορίτσι*. Αδημοσίευτο υλικό.
- Μήτσης, Ν. (2004). *Στοιχειώδεις Αρχές και Μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας, Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μήτσης, Ν. & Μήτση, Α. (2007). *Η Διδασκαλία της Γλώσσας, στο: Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο. Ετερότητα στη Σχολική Τάξη, και Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας και των Μαθηματικών: Η Περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων*. Επιμορφωτικός Οδηγός. Βόλος: ΥΠΕΠΘ.
- Παπαμιχαήλ, Μ. (2014). *Η Αξιοποίηση του Λαϊκού Πολιτισμού για την Κατάκτηση του Γραμματισμού στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης Γλώσσας*. Μεταπτυχιακή Εργασία στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του ΔΠΘ. Κομοτηνή.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, ΔΕΠΠΣ*.

- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). *Νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών*, ΕΣΠΑ 2007-13/ΕΠΕ & ΔΒΜ/Α.Π.1-2-3. Στο «Νέο Σχολείο (Σχολείο 21^{ου} αιώνα)-Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη» MIS: 295450, Με Συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Κ.Τ.), Επιστημονικό Πεδίο: Γλώσσα - Λογοτεχνία. Ηλεκτρονική Διεύθυνση: Ψηφιακό Σχολείο (σ. 8-68) (22-09-2011).
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2012). *Θέματα Αξιοποίησης της Ομάδας στη Σχολική Τάξη*. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών στις 8 Π.Σ.Εξ., 2Π.Σ.Εισ. ΕΣΠΑ 2007-13/Ε.Π.Ε&ΔΒΜ/Α.Π.1-2-3. Επιμορφωτικό Υλικό. MIS 298330, MIS 298347, MIS 298349. Τόμ. Δ'. Νέο Σχολείο (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) Με Συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Κ.Τ.). Διαθέσιμο στον Δικτυακό Τόπο: http://archive.minedu.gov.gr/docs/neo_sxoleio_brochure_100305.pdf (22-9-2013).
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). *Αξιοποίηση των Τεχνών στην Εκπαίδευση*. Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών στις 8 Π.Σ.Εξ., 2Π.Σ.Εισ. ΕΣΠΑ 2007-13/Ε.Π.Ε&ΔΒΜ/Α.Π.1-2-3. Επιμορφωτικό Υλικό. MIS 298330, MIS 298347, MIS 298349. Τόμ. Β', Γ'. Νέο Σχολείο (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) Με Συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Κ.Τ.). Διαθέσιμο στον Δικτυακό Τόπο: http://archive.minedu.gov.gr/docs/neo_sxoleio_brochure_100305.pdf (22-9-2011).
- Προπ, Β., Γ. (1991). *Μορφολογία του Παραμυθιού, Η διαμάχη του Κ. Λεβί-Στρως με τον Β. Γ. Προπ και Άλλα Κείμενα*. (Α. Παρίση, Μεταφρ.). Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Ροντάρι, Τ. (1985). *Γραμματική της Φαντασίας, Πώς να Φτιάχνουμε Ιστορίες για Παιδιά*. Αθήνα: Τεκμήριο.
- ΥΠΑΙΠΘ (1985). Ν. 1566/1985, ΦΕΚ 167/ τ. Α'.
- UNESCO (1945). Προοίμιο του Καταστατικού της UNESCO. Διαθέσιμο στον Δικτυακό Τόπο: www.unric.org/el/images/Tolerance.pdf (12-03-2014).

Ιστοσελίδες

<http://edu.klimaka.gr> (27-05-2014)